

Millis da Catalans han demonstrà ils mais passads per l'indipendenza.

La Catalugna a l'Universitad da Turitg

Dieta davart lingua, politica e giurisprudenza

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Co statti cun la «comunitat autonoma de Catalunya» (7,571 milliuns olmas)? Quai po interessar giugaders e fans da «Bayern München» pervi da lur trenader Pep Guardiola (*1971 a Santpedor en Catalugna), ubain tgi che dauda gugent concerts da musica medievala u barocca interpretada da Jordi Savall (*1941 a Igualada en Catalugna). Lez ha gist refusà il «Premio nacional español de música» per criticar la politica culturala spagnola.** La Catalugna interessa las medias svizras e schizunt il mund academic dal pajais. Era l'Universitad da Turitg, suenter quelas da Friburg e Berna, ha deditgà ina dieta a la brama d'indipendenza politica en Catalugna. Ils iniziants eran il docent romanist Johannes Kabatek e ses assistent catalan Anton-Simó Massó i Alegret, en colliaziun cun il «Casal català de Zurich» (www.cczuric.cat). Referi e discutà han il romanist Georg Kremnitz (Universitad da Vienna), il politolog Klaus-Jürgen Nagel (Universitad Pompeu Fabra a Barcelona) ed il giurist Bardo Fassbender (Universitad da S. Gagl). L'occurrenza è sa splegada en in'aula fullanada dal bajetg principal cun in public per gronda part catalan. Kabatek ha avert la dieta cun plets da smirvegl avant in tal success.

Da Carl il grond a la grafia moderna

En quest onn deditgà a commemorar Carl il grond († 814) dastg'ins far endament che lez ha per uschè dir fundà la Catalugna l'onn 801 cun l'entrada paschaivla da ses figl en la citad da Barcelona. Contadis e dialects catalans èn sa sviluppad durant ils tschientaners suandants; sco emprim scriptur catalan da num ha Kremnitz menziunà Ramon Llull alias Raymundus Lullius († 1316), teolog e missiunari franciscan. Il 1490 a València han ins stampà per l'emprima giada «Tirant lo blanch», roman da chavaliers dal scriptur Joanot Martorell († 1468). En il 16avel tschientaner ha l'uniun persunala tranter la Castiglia ed ils stadis da la curuna catalana ed aragonaisa spustà l'equiliber a favur da la Castiglia. En il 18avel han ils retgs preni pliras mesiras a favur dal «castellano», pia dal spagnol, e cunter il diever dal catalan. Kremnitz: «Enturn 1800 pudev'ins observar ina diglossia nua ch'il spagnol era pli ferm ch'il catalan, (...) ma il mintgadi sa splegava bunamain mo per catalan (...). En il 19avel tschientaner ha il svilup politic midà plaun a plaun la schientscha collectiva. Il 1814 e puspè il 1820

han ins edì ina 'Gramática y apología de la lengua catalana' (sic!).» L'«Oda a la pàtria» (1833) da Bonaventura Carles Aribau (1798–1862) vala sco l'entschatta da la «renaixença». Ses linguatg matern na numnava'l betg «català», mabain «llemosí», pia sco l'occitan dals trubadurs medievals dal Limousin en la Frantscha centrala. Kremnitz: «Ins sa charplina davart la grafia, ubain la medievala, ubain quella dal catalan modern.» Encunter lez vegnivan adina puspè scumonds spagnols novs; ins ha partì artificialmain la Catalugna en quatter provinzas. Suentar la restauraziun da la monarchia il 1875 è sa sviluppà il «catalanismo» politic, tant pli cun il politicher Enric Prat de la Riba (1870–1917), autor de l'essai «La nacionalitat catalana» (1906) nua ch'el scriva: «Il català n'è betg in dialect dal spagnol, (...) anzi, sia istorgia è gloriosa: Per catalan discurri van retgs e conquistadurs, scienzias ed apostels, poets e legislatur.» Kremnitz: «Il catalan conquistava adina sorts novas da texts e schlargiava sia domena da diever (...). Il 1906 è sa radunà l'emprim congress dal linguatg catalan (var 3000 participants).» L'occurrenza era intitulada: «Aixecat i parla» («Sta si e discurra!»); là ha Pompeu Fabra i Poch (1868–1948) preschentà sias «Qüestions d'ortografia catalana». Il 1907 ha Prat de la Riba, parsura da la provinza da Barcelona, fundà l'«Institut d'Estudis Catalans» (IEC) cun ina «Secció filològica»; il 1911 ha'l numnà Fabra schef da quel departament. Lez linguist ha publicà 1913 sias «Normes Ortogràfiques», 1918 sia «Gramàtica catalana» e 1932 ses «Diccionari General de la Llengua Catalana». Kremnitz: «Uschia eran creadas las basas da la coinea catalana d'oz.» Durant la pausa da la dieta a Turitg ha in lectur catalan da La Quotidiana declarà a l'autor da questas lingias: «Donn ch'i n'è betg ù uschia cun il rumantsch grischun.»

Da Franco a Rajoy

Kremnitz ha anc resumà ils otganta onns suenter la proclamaziun da la Segunda republica il 1932: Autonomia, guerra civila, dictatura dal «generalísimo» Francisco Franco Bahamonde (1892–1975). Kremnitz: «L'emprim han ins stgatschà tuttafatg il catalan da la vita publica; perfin tavlas da firmas e craps da fossa [per catalan] han stuì svanir. Pir suenter la Segunda guerra mundiala han ins lubi in'existenza da nischa. Ins ha scumandà l'IEC e destrui ina part da sias collecziuns. Las perditas fissan stadas anc blier pli grondas senza la stentusa lavur da salvament da Ra-

mon Aramon i Serra (1907–2000), secretari general da l'IEC. Il 1979 (...) è il catalan vegnì puspè uffizial sper il spagnol (...). Bunamain l'entira giuventetgna vegn scolarisada per catalan; la finamira è ina bilinguitad simmetrica (...). Ma las regenzas spagnolas provan dapi 2000 da schlargiar il plaz dal 'castellano' en la publicità en disfavour dal catalan. Las forzas che pretendan l'indipendenza da la Catalugna creschan perquai adina dapli.» Klaus-Jürgen Nagel ha lura mussà lez cresch, da 2% il 1976, 4% il 1982, 14% il 2006, 31% il 2010 ed a 47% il 2013. Ils 30 da mars ed ils 10 da matg 2006 han las chombras spagnolas approvà ina refurma da la constituziun («estatut») da la Catalugna; ils 18 da zercladur ha il pievel da lezza «comunitat» approvà quellas refurmas cun 73,23% da votantas e votants. Ma l'opposiziun conservativa spagnola da la Partida populara (PP) ha purtà plant ils 31 da fanadur tar il Tribunal constituziunal (TC) spagnol cunter il nov «estatut» catalan; il TC ha lura stgassà arbitrariamente il 2010 ina part da las midadas. Quai ha stimulà il moviment catalan per l'indipendenza, il qual pudeva cuntanscher oz la majorità da votantas e votants cunter la Spagna e ses primminister Mariano Rajoy (PP).

L'indipendenza fiss pussaivla

La Catalugna, sco l'entira Spagna, fa part da l'Uniun europeica (UE). Ma co stessi cun la commembranza da la Catalugna sch'ella vegniss in stadi independent? Questa dumonda ha Fassbender tractà manidlamain. El ha oravant tut manifestà sia profunda indignaziun en fatscha a decleraziuns da José Manuel Barroso, anteriur parsura da la Cumissiun europeica: Lez manegiava ch'ina Catalugna independenta na fiss simplamain betg pli commembra da l'UE. Fassbender per cunter ha punctuà che mintga burgaisa e burgais da la Catalugna haja oramai acquistà la commembranza da l'UE, la quala saja «ina cuminanza d'umans». L'UE duess pia intermediar pragmaticamain tranter ils stadis commembers ed anteriuras regiuns che sajan vegnidas independentas. Fassbender è pia s'exprimi en il medem senn sco la giurista Astrid Epiney il 2013 en la dieta internaziunala «States Falling Apart» (c. La Quotidiana dals 2 da settember 2013); Epiney duai dal riment vegnir il 2015 rectura da l'Universitad da Friburg. Entant para da la Catalugna d'ir vers elecziuns anticipadas da ses parlament per rinforzar la legitimitad da sia regenza. Co va quai vinavant?